

Mikołaj Tarkowski

Rada Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1919–1939)

I. Podstawy prawne działalności rady wydziału w dwudziestoleciu międzywojennym

Wydział Prawa i Nauk Społecznych (WPiNS), a wraz z nim jego Rada, funkcjonował w strukturze reaktywowanego w 1919 roku Uniwersytetu w Wilnie. Organizacji fakultetu w pierwszym okresie jego funkcjonowania w myśl polskich regulacji prawnych podjął się pierwszy dziekan prof. Alfons Parczewski¹.

Zasada samorządności szkół wyższych determinowała ustawodawcę, który stworzył ramy prawne funkcjonowania systemu szkolnictwa akademickiego w latach 1920–1939². W tym okresie

¹ Szerzej na temat wskrzeszonego Uniwersytetu Wileńskiego patrz: D. Szpoper, P. Dąbrowski, *Idea utworzenia wyższego zakładu naukowego w Wilnie na początku XX wieku*, [w:] *Rola oświaty i szkolnictwa w procesie kształtowania się świadomości narodowej na pograniczu polsko-litewsko-białoruskim*, red. W. Śleszyński, Białystok 2007, s. 112–118; por. też: M. Tarkowski, *Początki Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Aspekt organizacyjno-personalny*, [w:] „Materiały pokonferencyjne XII Zjazdu Historyków Państwa i Prawa”, Kliczków 2008 (w druku).

² Autonomia szkół akademickich gwarantowała silną pozycję pracownikom naukowym. Profesora można było usunąć z katedry wyłącznie na drodze postępowania dyscyplinarnego za zgodą zebrania ogólnego profesorów. Podczas prac nad projektem ustawy z 1933 r. przez polski świat

weszły w życie dwie ustawy o szkołach akademickich: z 13 lipca 1920³ oraz 15 marca 1933 roku⁴. Idea autonomii wyższych zakładów naukowych zakładała m.in. – ograniczoną przepisami obowiązującego prawa – samodzielność władz poszczególnych wydziałów. Powyższe założenia znalazły swój wyraz w Statucie Tymczasowym Uniwersytetu Stefana Batorego (USB) z 11 października 1919 roku⁵. Ten przejściowy akt określił w art. 10 kompetencje wydziałów. Na jego podstawie były one samorządnymi jednostkami, realizującymi zadania tak naukowe, jak i administracyjne. Regulacja gwarantowała autonomię władzom wydziałowym, z jednoczesnym wyłączeniem wykonywania zadań w sposób dowolny. Warunek swobodnego procedowania zakładał bowiem niesprzeczność z postanowieniami Statutu uchwał i decyzji wydawanych przez władze fakultetów USB⁶.

Na podstawie art. 31 ustawy akademickiej z 1920 roku w skład Rady Wydziału wchodził profesorowie zwyczajni i nadzwyczajni, tudzież dwaj docenci wybierani z grona docentów związanych

naukowy i polityczny przetoczyła się dyskusja, w której padły argumenty, że Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przedstawiło projekt wymierzony w idee niezależności uczelni wyższych. Jeden z najbardziej krytykowanych przepisów upoważniał ministra do likwidacji (związania) katedr (art. 3 pkt 1 ustawy – Dz.U.R.P. 1933 Nr 29, poz. 247, Warszawa 1933, s. 595). Uwagi krytyczne formułowano także w stosunku do propozycji umocnienia pozycji rektora względem senatu uczelni i zwiększenia uprawnień ministra w stosunku do władz akademickich. Protagonistą projektu ustawy był natomiast senator z ramienia BBWR-u profesor Stefan Ehrenkreutz, który podkreślał, że ustawa z 1933 roku gwarantowała swobodę badań naukowych. Po wejściu w życie ustawy zasada autonomii szkół wyższych obowiązywała w ograniczonym zakresie; por. B. Jaczewski, *Polityka naukowa państwa polskiego w latach 1918–1939*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 81–85 i 167–176.

³ Dz.U.R.P. 1920 Nr 72, poz. 494, Warszawa 1920, s. 1276–1294.

⁴ Dz.U.R.P. 1933 Nr 29, poz. 247, Warszawa 1933, s. 594–603.

⁵ Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas, Lietuva, Vilnius (LCVA), mszp., sygn. 175. 1. I A. 483, Statut Tymczasowy Uniwersytetu Stefana Batorego, k. 545–546; statut został nadany rozkazem Naczelnego Wodza Wojska Polskiego.

⁶ LCVA, mszp., sygn. 175. 1. I A. 483, Statut Tymczasowy Uniwersytetu, k. 546.

z jednostką. Przepis przewidywał również członkostwo terminowe, na okres jednego roku, w stosunku do profesorów z innych jednostek uniwersyteckich wykładających na danym wydziale oraz profesorów honorowych⁷. Natomiast ustawa z 1933 roku zawierała art. 16 pkt 1, w którym wymieniono jako członków Rady Wydziału profesorów zwyczajnych, nadzwyczajnych i delegatów docentów wydziału⁸. Na czele władz wydziałowych stał dziekan. W ustawie akademickiej z 1933 roku organ ten sprawował nadzór nad uchwałami rady. Zgodnie z art. 16 pkt 6 w związku z art 7 pkt 1 dziekan miał obowiązek zawieszenia uchwały na żądanie rektora z uwagi na interes publiczny lub dobro uczelni albo w razie wystąpienia sprzeczności jej norm z ówczesnie obowiązującymi przepisami prawa⁹. Na gruncie ustawy z 13 lipca 1920 roku pozycja dziekana w stosunku do gremium uchwałodawczego była słabsza. W świetle art. 36 tego aktu prawnego przewodniczący miał prawo zawiesić uchwałę rady wydziału z ważnych powodów, niemniej i tak uchwała taka w ciągu czternastu dni trafiała ponownie pod obrady. W przypadku gdy potwierdziła uchwałę, dziekan musiał ją wykonać¹⁰.

Regulamin normujący działalność Rady WPiNS USB doprecyzowywał *in actu* przepisy ustawy o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 roku¹¹. W świetle przepisów przejściowych tego aktu istniała możliwość zmiany w całości lub w części jego postanowień. Wniosek w tej sprawie musiał uzyskać poparcie 1/3 głosów członków Rady Wydziału. Uchwała zapadała absolutną większością głosów w obecności co najmniej 2/3 członków¹². Równie istotne z punktu widze-

⁷ Dz.U.R.P. 1920 Nr 72, poz. 494, Warszawa 1920, s. 1282.

⁸ Dz.U.R.P. 1933 Nr 29, poz. 247, Warszawa 1933, s. 596.

⁹ Ibidem, s. 595.

¹⁰ Dz.U.R.P. 1920 Nr 72, poz. 494, Warszawa 1920, s. 1284.

¹¹ Regulamin czynności i obrad Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Regulamin uchwalony na posiedzeniach Rady wydziałowej w dniach 14-go i 26-go lutego 1925 roku i zatwierdzony przez senat Uniwersytetu na posiedzeniu w dniu 13 marca 1925 r., Wilno [1925], s. 3.

¹² Regulamin czynności i obrad, s. 11.

nia funkcjonowania jednostki źródło prawa stanowił Regulamin wyboru dziekana na Wydziale Praw i Nauk Społecznych¹³.

II. Skład osobowy i organizacja rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie

Z formalnego punktu widzenia USB został reaktywowany dekretem Naczelnika Państwa z 28 sierpnia 1919 roku¹⁴. Pierwsze posiedzenie (9 października) nieformalnych władz tworzonych wówczas Wydziału Prawnego odbyło się przed uroczystością rozpoczęcia roku akademickiego 1919/1920¹⁵ i wydaniem Statutu Tymczasowego USB¹⁶. Na posiedzeniu wyznaczono termin 12 października 1919 roku jako dzień zwołania inauguracyjnego posiedzenia Rady tego fakultetu. Obrady rozpoczęły się o godzinie jedenastej¹⁷. Przewodniczył im prof. Alfons Parczewski, który na początku spotkania złożył hołd wielkim wykładowcom Imperatorskiego Uniwersytetu w Wilnie¹⁸. Przewodniczący wspominał zatem wykładowcę prawa

¹³ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 134, Regulamin wyboru dziekana na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, k. 62.

¹⁴ Biblioteka Główna Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, mszp., sygn. 3071/IV. 8, *Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie w dwudziestoleciu międzywojennym. Materiały z sesji Klubu Inteligencji Katolickiej w Toruniu 1979 r. Dar p. A. Piecieńkiewicza z Torunia. Referat prof. S.[tani-sława] Stommy. Wznowienie Uniwersytetu Stefana Batorego*, k. 6.

¹⁵ Dzień otwarcia USB wyznaczono na 11 października 1919 roku; por. LCVA, mszp., sygn. 175. 1. I A. 483, Akt otwarcia Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, k. 544–544v.

¹⁶ J.[an] O.[bst], *W dzień odrodzenia Uniwersytetu Wileńskiego*, *Dziennik Wileński* z 11 X 1919 r., nr 146, s. 1; por. też H. Romer Ochenkowska, *Otwarcie Uniwersytetu*, *Nasz Kraj* z 11 X 1919 r., nr 144, s. 1.

¹⁷ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B 3, I. Jaworski, „Historia Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie”, k. 1.

¹⁸ Akt Potwierdzenia Imperatorskiego Uniwersytetu w Wilnie, [Sankt Petersburg 1803], [b.p.a]; szerzej dokument nadający dużą autonomię Uni-

litewskiego prof. Ignacego Daniłowiczowicza¹⁹ oraz twórcę szkoły historycznej prof. Joachima Lelewela²⁰. W dalszej części zebrania gremium naukowe przystąpiło do rozpatrywania wniosku prodziekana Władysława Zawadzkiego dotyczącego planu funkcjonowania jednostki w pierwszym okresie jej funkcjonowania²¹.

Według art. 36 ustawy o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 posiedzenia Rady Wydziału zwoływał dziekan. Osoba pełniąca tę funkcję przewodniczyła zebraniom Rady. Jednocześnie był to warunek ważności uchwał zapadających na takim zebraniu²². Ustawa z 15 marca 1933 roku precyzyjniej od swojej poprzedniczki określała w art. 17 kompetencje organu władzy wykonawczej, stanowiąc, iż dziekan był przedstawicielem, przewodniczącym i wykonawcą uchwał Rady Wydziału²³.

Dział czwarty Regulaminu dotyczącego czynności Rady WPiNS określał uprawnienia dziekana w zakresie zwoływania posiedzeń Rady. Osoba pełniąca ten urząd miała prawo wyznaczania terminu posiedzenia Rady na datę, którą uznała za właściwą. Ograniczenie

wersytetowi scharakteryzował P. Massonius, *Dzieje Uniwersytetu Wileńskiego 1781–1832. Notatki z wykładów w roku akademickim 1924/1925*, Toruń 2005, s. 33.

¹⁹ L. Tur, *Uniwersytet Wileński i jego znaczenie. Z Pięćdziesięcioma dziełami rycinami i dwiema tablicami kolorowymi*, Lwów 1903, s. 81.

²⁰ J. Adamus, *O kierunkach myśli historycznej. Wydanie pośmiertne papierów po zmarłym. Do druku przygotował i przedmową opatrzył Henryk Grajewski*, Łódź 1964, s. 15; por. też idem, *Lelewel jako historyk prawa*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 1962, t. XIV, z. 1, s. 23; idem, *O Lelewelu parę uwag*, [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Leona Pinińskiego*, t. 1, Lwów 1936, s. 3; P. Massonius, op.cit., s. 54; J. Bardach, *Jana Adamusa wspominał*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 1997, t. XLIX, z. 1–2, s. 165; idem, *W obiektywie nauki i w lustrze pamięci (o uczonych, pisarzach i politykach XIX i XX wieku)*, Warszawa 2004, s. 323; A.F. Grabski, *Teoretyczno-metodologiczna refleksja Jana Adamusa i jego koncepcje historiograficzne*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 1997, t. XLIX, z. 1–2, s. 184; Z. Rymaszewski, *Jan Adamus jako historyk prawa*, *Czasopismo Prawno-Historyczne* 1997, t. XLIX, z. 1–2, s. 212.

²¹ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B 3, I. Jaworski, op.cit., k. 1.

²² Dz.U.R.P. 1920 Nr 72, poz. 494, Warszawa 1920, s. 1283–1284; por. też Regulamin czynności i obrad, s. 5.

²³ Dz.U.R.P. 1933 Nr 29, poz. 247, Warszawa 1933, s. 596.

kompetencji w tym zakresie zawierał § 10 *in fine* Regulaminu, który nakazywał wyznaczanie terminów zebrań Rady Wydziału przynajmniej raz na miesiąc, z wyjątkiem ferii letnich, Bożego Narodzenia oraz Wielkanocy. Jednocześnie dziekan w świetle § 11 był obowiązany do zwołania posiedzenia, jeżeli zażądała tego co najmniej 1/4 jej członków Rady. W sytuacjach wyjątkowych prawo zwoływania posiedzeń miał prodziekan, a w dalszej kolejności najstarszy profesor zwyczajny bądź nadzwyczajny²⁴.

Katalog kompetencji ukształtowany zgodnie z przepisami ustawy akademickiej z 13 lipca 1920 roku przewidywał m.in. wykonywanie przez dziekana uchwał Rady Wydziału²⁵. Przewodniczącego tego organu wybierano raz do roku na zasadach określonych w ośmiopunktowym Regulaminie. Członkami zebrania wyborczego były osoby wchodzące w skład Rady Wydziału. Wybory przeprowadzono na specjalnie w tym celu zwoływanych czerwcowych posiedzeniach²⁶, co odpowiadało normie art. 38 ustawy z 13 lipca 1920 roku²⁷, a następnie art. 18 ustawy z 15 marca 1933 roku²⁸. Ich przebieg został odzwierciedlony w protokołach nadzwyczajnych zebrań²⁹.

²⁴ Regulamin czynności i obrad, s. 4.

²⁵ Dz.U.R.P. 1920 Nr 72, poz. 494, Warszawa 1920, s. 1282 i 1284.

²⁶ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 134, Regulamin wyboru dziekana, k. 62.

²⁷ Dz.U.R.P. 1920 Nr 72, poz. 494, Warszawa 1920, s. 1284.

²⁸ Dz.U.R.P. 1933 Nr 29, poz. 247, Warszawa 1933, s. 597.

²⁹ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń Rady Wydziału 1921–1925 (odpisy), k. 193; por. też LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 3, I. Jaworski, op.cit., k. 1; idem, *Wydział Prawa i Nauk Społecznych U.S.B. w latach 1919–1929*, [w:] *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy powstania i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, t. II, Wilno 1929, s. 254; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 129; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 94; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 35; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 1; zob.: LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 29, Protokoły posiedzeń... 1926–1930 (odpisy), k. 26v; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 29a, Protokoły posiedzeń... 1926–1930 (odpisy), k. 26v; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 29b, Protokoły posiedzeń... 1926–1930 (odpisy), k. 15v; LCVA, mszp., sygn. 175.

Zgodnie z pkt 3 Regulaminu konwenty wyborcze zwoływał usępujący dziekan, który następnie obejmował funkcję przewodniczącego³⁰. Natomiast zgodnie z pkt 2 litera a. i b. tej regulacji istniały dwa warunki decydujące o ważności takiego posiedzenia. Po pierwsze na dziekana, któremu upływała kadencja, przepisy nakładały obowiązek rozesłania imiennego zawiadomienia do wszystkich członków Rady Wydziału. Informacja musiała dotrzeć do adresatów przynajmniej na trzy dni przed rozpoczęciem zebrania. Po wtóre dla

2. VI B. 29c, Protokoły posiedzeń... 1926–1930 (odpisy), k. 22v; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138, Protokoły posiedzeń Rady Wydziału 1931–1939 (odpisy), k. 15v; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138a, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 17v; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138b, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 19v; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138c, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 15v; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138d, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 19v; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138e, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 20; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138f, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 22v; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138g, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 8v; na przestrzeni lat 1919–1939 wybrano następujących dziekanów: 22 czerwca 1921 r. i 11 czerwca 1922 r. – prof. Alfonsa Parczewskiego, który pełnił swą funkcję również w roku akademickim 1919/1920 i 1920/1921; 9 czerwca 1923 r. – prof. Władysława Zawadzkiego; 18 czerwca 1924 r. – prof. Wacława Komarnickiego; 15 czerwca 1925 r. – prof. Eugeniusza Waśkowskiego, 16 czerwca 1926 r. – prof. Wacława Komarnickiego; 9 czerwca 1927 r. i 4 czerwca 1928 r. – prof. Franciszka Bossowskiego; 12 czerwca 1929 r., 5 czerwca 1930 r., 8 czerwca 1931 r. i 18 czerwca 1932 r. – prof. Stefana Ehrenkreutz; 19 czerwca 1933 r. – prof. Jerzego Panejko; 15 czerwca 1934 r. i 22 czerwca 1935 r. – prof. Bronisława Wróblewskiego; 20 czerwca 1936 r. – prof. Jerzego Panejko; 17 czerwca 1937 r. i 11 czerwca 1938 r. – prof. Bolesława Wilanowskiego. Zadania dziekańskie po czerwcu 1939 zgodnie z protokołem z 1 lipca 1939 r. wykonywał prof. Bolesław Wilanowski; por. LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 139, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 19; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 56. Pismo z 28 X 1939 roku w sprawie wydania zgody na urlop profesorowi Bolesławowi Wilanowskiemu, k. 13; decyzję zawartą w tym dokumencie podjął wszak dziekan Iwo Jaworski.

³⁰ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 134, Regulamin wyboru dziekana..., k. 62; por. art. 39. pkt 1 ustawy z dnia 13 lipca 1920 roku o szkołach akademickich – Dz.U.R.P. 1920 Nr 72, poz. 494, Warszawa 1920, s. 1284.

ważności aktu wyborczego wymagana była obecność co najmniej 2/3 członków Rady Wydziału, niepozostających na urlopie i znajdujących się w czasie głosowania w Wilnie³¹. Wykładnia postanowień Regulaminu wymagała, aby oba warunki były spełnione jednocześnie. Zebrania wyborcze rozpoczynały się sporządzeniem odpowiedniej adnotacji w protokole dotyczącej wymaganego przepisami quorum. Przykładowo posiedzenie z 11 czerwca 1922 roku zainicjowano, stwierdzając, że „Wszyscy mający prawo głosowania są na posiedzeniu. Dziekan konstataje prawomocność zebrania”³².

Na podstawie pkt 5 Regulaminu można było wyróżnić 3 etapy wyboru dziekana WPiNS. Pierwszy kończył się po uzyskaniu przez kandydata bezwzględnej większości głosów. Takim zaufaniem poszczycić się mógł prof. Alfons Parczewski, który wygrał 22 czerwca 1921 roku rywalizację z prof. Władysławem Zawadzkim³³. W podobny sposób zakończyło się 16 czerwca 1926 roku posiedzenie, w którym uczestniczyło 15 członków. Podczas głosowania oddano 8 ważnych głosów, w tym 6 na prof. Wacława Komarnickiego, co zagwarantowało bezwzględny charakter jego wyboru i skutkowało objęciem przez niego stanowiska przewodniczącego Rady WPiNS³⁴. Jednak na kolejnym zebraniu 21 czerwca 1926 roku prof. Komarnicki zakomunikował, że zrzeka się godności dziekana na rok akademicki 1926/1927. W odpowiedzi na to oświadczenie Rada stwierdziła, że deklaracja ta nie odniosła żadnego skutku prawnego, w wyniku czego Komarnicki cofnął swój wniosek³⁵.

W latach 30. XX wieku na pierwszym etapie skończyło się również głosowanie 22 czerwca 1935 roku. W skład Rady wchodziło wówczas 9 profesorów: Franciszek Bossowski, Wacław Komarnicki, Stefan Ehrenkretz, Bolesław Wilanowski, Bronisław Wróblewski,

³¹ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 134, Regulamin wyboru dziekana..., k. 62.

³² Cyt. za: LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 129.

³³ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 193.

³⁴ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 29, Protokoły posiedzeń... 1926–1930 (odpisy), k. 26v.

³⁵ Ibidem, k. 28v.

Mieczysław Gutkowski, Jerzy Panejko, Adam Chełmoński, Iwo Jaworski, oraz 2 docentów: Witold Świda i Stanisław Swianiewicz³⁶. Wybory wygrał prof. Wróblewski, który otrzymał 9 głosów, przy 1 głosie oddanym na prof. Gutkowskiego. Niemniej na tym samym posiedzeniu dziekan Bronisław Wróblewski zrezygnował z nowo objętego urzędu. Zaistniała konieczność przeprowadzenia kolejnej procedury wyborczej. Po spełnieniu jej wymogów, powtórnie największe zaufanie członków Rady uzyskał prof. Wróblewski, który tym razem przyjął powierzony mu urząd, uzyskując 7 głosów, przy 2 zdobytych przez jego przeciwnika – Gutkowskiego³⁷.

W przypadku kiedy żaden z kandydatów na urząd dziekański po pierwszym etapie nie uzyskał określonej w pkt 5 Regulaminu większości, gremium profesorskie przystępowało do drugiego etapu głosowania. Taki obowiązek istniał, ilekroć wszystkie oddane głosy rozdrabniały się na kilku kandydatów, wykluczając możliwość określenia wyników wyborów jako bezwzględne. Taki przypadek Regulamin nazywał stanem „rozstrzelenia się głosów”³⁸.

W świetle protokołów nadzwyczajnych posiedzeń Rady WPiNS z lat 1921–1939 dotyczących wyborów na urząd dziekański nie można stwierdzić, że któreś zebranie zakończyło się już po drugim etapie. W przypadkach, w których powtórnie nie powiodła się próba pozytywnego zakończenia procedury wyborczej, Regulamin przewidywał przeprowadzenie rozstrzygającego głosowania pomiędzy kandydatami, którzy otrzymali największą liczbę głosów, a w razie ich równości wybrany zostawał starszy wiekiem kandydat³⁹.

Po raz pierwszy trójstopniowa procedura wyborcza miała zastosowanie w toku prac Rady Wydziału obradującej 15 czerwca 1925 roku. W drugim głosowaniu największą liczbę głosów (po 4) uzyskali bowiem profesorowie Wacław Komarnicki oraz Eugeniusz Waśkowski, przy jednym, oddanym na prof. Władysława Zawadzkiego oraz

³⁶ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138d, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 19.

³⁷ Ibidem, k. 19v.

³⁸ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 134, Regulamin wyboru dziekana..., k. 62.

³⁹ Cyt. za: LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 134, Regulamin wyboru dziekana..., k. 62.

prodziekana Stefana Ehrenkreutza. Sytuacja powtórzyła się również za trzecim razem. Zgodnie z przepisami ordynacji dziekanem został zatem starszy wiekiem profesor – Eugeniusz Waśkowski⁴⁰.

W następnych latach nie było już sytuacji, kiedy o wyborze na ten urząd decydował w trakcie trzeciego etapu wiek uczestników głosowania. Zatem *casus* dziekana Eugeniusza Waśkowskiego pozostał jedynym w historii posiedzeń Rady. Natomiast nie brakowało później dość skomplikowanych i równie zaciętych głosowań. Podczas nadzwyczajnego posiedzenia gremium uchwałodawczego z dnia 4 czerwca 1928 roku po pierwszej turze aż pięciu kandydatów otrzymało poparcie uczestników zebrania wyborczego. Największym uznaniem poszczycić się mógł ustępujący dziekan, wykładowca prawa rzymskiego prof. Franciszek Bossowski, który zdobył 4 głosy. Jego konkurenci, w osobach profesorów Eugeniusza Waśkowskiego, Jerzego Lande, Stefana Ehrenkreutza, Władysława Zawadzkiego, uzyskali po jednym głosie⁴¹. Żaden z biorących udział w głosowaniu kandydatów nie uzyskał bezwzględnej większości głosów. Przystąpiono wówczas do realizacji alternatywnego dla zaistniałego przypadku algorytmu. W drugim akcie wyborczym wyniki ukształtowały się identycznie. Zaistniała konieczność przeprowadzenia kolejnego głosowania, jednak Regulamin nie normował sytuacji, w której wszyscy kandydaci, oprócz tego z największym poparciem, uzyskali równą liczbę głosów. Z protokołu ekstraordynaryjnego posiedzenia Rady WPiNS z dnia 4 czerwca 1928 roku wynika, że rozstrzygająca tura wyborów odbyła się pomiędzy profesorami Bossowskim i Waśkowskim. Przejście do kolejnej rundy wyborów zapewnił Eugeniuszowi Waśkowskiemu jego wiek. Urodzony 8(21) lutego 1866 roku w Akermanie (obecnie: Białogród nad Dniestrem)⁴² cywilista był bowiem starszy zarówno od prof. Stefana

⁴⁰ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 1.

⁴¹ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 29b, Protokoły posiedzeń... 1926–1930 (odpisy), k. 15v.

⁴² LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 3, Życiorysy Panów Profesorów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Historia Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego, k. 18; por. też: LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 51, Teczka per-

Ehrenkreutz – urodzonego 13 października 1880 roku w Łowiczu⁴³, jaki i od prof. Władysława Zawadzkiego, który urodził się 8 września 1885 roku w Wilnie, a także do prof. Jerzego Lande – urodzonego 13 listopada 1886 roku w Dorpacie⁴⁴. Rozszerzająca wykładania pkt 5 *in fine* Regulaminu⁴⁵ zastosowana przez przewodniczącego posiedzenia prof. Wacława Komarnickiego pozwoliła wyjść z wyborczego impasu i umożliwiła wzięcie pod uwagę kryterium wiekowego uczestników posiedzenia już po drugim etapie głosowania. Ostatecznie w decydującej rundzie największe poparcie – 6 głosów – uzyskał prof. Franciszek Bossowski, przy 2 uzyskanych przez prof. Eugeniusza Waśkowskiego⁴⁶.

Książd prof. Bronisław Żongołłowicz przedstawił na łamach swoich dzienników kulisy równie nieprzewidywalnego głosowania, które miało miejsce 8 czerwca 1931 roku⁴⁷. Zdaniem ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego dominowały wówczas dwie frakcje „[Bronisława] Wróblewskiego i [Stefana Glasera], jako kandydatów”⁴⁸. W wyniku toczącej się między karnistami rywalizacji

sonalna profesora Eugeniusza Waśkowskiego, k. 6, 52; por.: *Album prawników polskich. 20. Eugeniusz Waśkowski*, *Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny* 1930, r. X. z. 2, [b.p.a.].

⁴³ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 54, Teczka personalna profesora Stefana Ehrenkreutz, k. 34; por. też: Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, mszp., sygn. III-108, j. 72, Materiały Stefana Ehrenkreutz. Uniwersytet Stefana Batorego. Materiały dotyczące działalności z l. 1919–1939. Odpisy pism. Korespondencja, k. 33; *Album prawników polskich. 45. Stefan Ehrenkreutz*, *Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny* 1936, kwartał 4, [b.p.a.]; M. Kornat, *Polska szkoła sowietologiczna 1930–1939*, Kraków 2003, s. 543; S. Kalbarczyk, *Polscy pracownicy nauki. Ofiary zbrodni sowieckich w latach II wojny światowej*, Warszawa 2001, s. 225; L. Tomaszewski, *Stefan Ehrenkreutz (1880–1945) doktor filozofii, historyk, prawnik*, Lithuania 1999, nr 1/2, s. 119.

⁴⁴ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 3, Życiorysy Panów Profesorów..., k. 28.

⁴⁵ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 134, Regulamin wyboru dziekana..., k. 62.

⁴⁶ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 15v.

⁴⁷ B. Żongołłowicz, op.cit., s. 180.

⁴⁸ Cyt. za: ibidem, s. 180.

prof. Stefan Ehrenkreutz otrzymał w pierwszym głosowaniu największe poparcie. Minister Żongołłowicz relacjonował zatem: „W [...] głosowaniach głosy się tak rozbiły, że ani Glaser, ani Wróblewski nie mieli większości. Żadnego wyjścia. Wówczas urządzili przerwę, namówili [Władysława] Zawadzkiego, aby pozwolił na siebie głosować, ale wyboru nie przyjął. Zgodził się, został po przerwie wybranym, zrzekł się wyboru, wówczas w [...] głosowaniu wybrano 8 głosami Ehrenkreutza, który wybór przyjął i został coś 4 rok dziekanem, gdyż inaczej wydział pozostałby bez dziekana”⁴⁹.

III. Działalność Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych

W myśl § 4 Regulaminu czynności i obrad Rady Wydziału Prawa USB sprawy załatwiane przez ten kolegialny organ dzieliły się dychotomicznie. Mianowicie na takie, które wymagały prostego i niewątpliwego zastosowania istniejących ustaw, oraz kategorię spraw, do rozstrzygnięcia których konieczne było podjęcie osobnej uchwały Rady⁵⁰. Otwarty katalog zagadnień drugiej sekcji miał oparcie w art. 32 ustawy o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 roku i wyglądał następująco: do pierwszego bloku można było zaliczyć kwestie z zakresu organizacji dydaktyki i życia naukowego, a zatem sprawy dopuszczania studentów do egzaminu, zaliczania im studiów lub pewnych przedmiotów, powoływania egzaminatorów i referentów oraz udzielania zwolnień od wydanych przez Radę przepisów o sposobie studiowania na wydziale jak też przyznawania stypendiów oraz nagród pieniężnych i medali studentom. Nadto do tej kategorii ustawa wliczała ogłaszanie co roku trzech tematów do studenckich prac konkursowych oraz czuwanie nad rozwojem nauki i szerzenie wiedzy przez należyłą organizację nauczania, w tym organizowanie wykładów, odczytów publicznych i działalności wydawnictw jak również wydawanie opinii naukowych przez odpo-

⁴⁹ Cyt. za: ibidem, s. 180.

⁵⁰ Regulamin czynności i obrad, s. 3.

wiedni fakultet, o ile jego Rada Wydziału została do tego wezwana przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego⁵¹.

Druga grupa to sprawy natury organizacyjno-technicznej dotyczące funkcjonowania wydziałów uczelni akademickich, mianowicie coroczne układanie preliminarza potrzeb finansowych, w szczególności zaś określenie sum przeznaczonych na wydawnictwa prac naukowych profesorów, docentów, pomocniczych sił naukowych oraz studentów, a także uchwalanie regulaminu Wydziału, który podlegał zatwierdzeniu przez Senat szkoły wyższej, jak również kwestie potwierdzania regulaminów dla zakładów działających w ramach fakultetów.

W trzeciej sekcji, która odnosiła się do zagadnień kompletowania oraz promowania i rozwijania kadry akademickiej, mieściły się zagadnienia: przedstawiania wniosków o mianowanie profesorów, a także zawieszania, usuwania naukowych sił pomocniczych oraz załatwiania spraw habilitacyjnych⁵².

Do czasu zatwierdzenia 13 marca 1925 roku przez Senat USB Regulaminu czynności i obrad kategorii spraw, które były wymienione w art. 32 ustawy o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 roku, załatwiano wprost z mocy tej ustawy. Do zagadnień dotyczących organizacji dydaktyki należało m.in. rozstrzygnięcie problemu zaliczenia studentom semestrów nauki w polskich uczelniach i instytucjach handlowych⁵³, względnie w placówkach rosyjskich, w szczególności w trakcie organizowanych w nich kursach bestużewskich⁵⁴.

⁵¹ W świetle art. 32 *in fine* ustawy (Dz.U.R.P. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Warszawa 1920, s. 1283) Rada Wydziału miała prawo rozstrzygać o wszelkich sprawach wydziału i jego uczniów, o ile nie było to wyraźnie zastrzeżone dla innych władz akademickich.

⁵² Dz.U.R.P. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Warszawa 1920, s. 1283.

⁵³ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), Protokół z 1 i 2 marca 1921 r., k. 230.

⁵⁴ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), Protokół z 9 marca 1921 r., k. 228; por. też: LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), Protokół z 9 marca 1921 r., k. 228; kursy zostały zainicjowane przez rosyjskiego historyka Konstantego Bestużewa-Riumina i prowadzone były w wyższym żeńskim zakładzie naukowym funkcjonującym w latach 1878–1886 i 1890–1915 w Sankt Petersburgu.

Na WPiNS aplikowali polscy studenci carskich uczelni. Wśród nich był późniejszy prof. ekonomii politycznej Stanisław Swianiewicz⁵⁵, studiujący przez pierwszy rok prawo w Uniwersytecie Moskiewskim⁵⁶. Kwestii udoskonalenia programów dydaktycznych poświęcono natomiast spotkania z 1 i 2 marca 1921 roku. Członkowie Rady postanowili wówczas zlecić dwugodzinny wykład historii prawa francuskiego dziekanowi Alfonsowi Parczewskiemu⁵⁷. Powołano także komisję, która miała za zadanie przedstawić kandydatów do objęcia stanowiska kierownika Katedry Historii Prawa na Zachodzie Europy w roku akademickim 1921/1922. W jej skład weszli profesorowie Alfons Parczewski i Stefan Ehrenkrentza, a także docent Franciszek Bossowski⁵⁸.

Forma planu zajęć dla studentów II i III roku na rok akademicki 1921/1922 zaakceptowana została podczas posiedzenia 25 lipca

⁵⁵ *Rocznik Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1938–1939*, Wilno [1938], s. 27; por. też S. Swianiewicz, *W cieniu Katynia*, Warszawa 1990, s. 7.

⁵⁶ LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 62, Teczka personalna profesora Stanisława Swianiewicza. *Curriculum vitae*, k. 4; por. też: LCVA, rkps, sygn. 175. 2. VI B. 62, Kwestionariusz kandydata na słuchacza Wydziału Prawa USB, k. 5; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 62, Zaświadczenie Ministerstwa Oświaty Moskiewskiego Okręgu Naukowego z 17 sierpnia 1917 r. o otrzymaniu przez Stanisława Swianiewicza oceny dostatecznej z języka łacińskiego, k. 3; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 44, Informacja o wpisach i warunkach studiów w Uniwersytecie Stefana Batorego. Korespondencja-informacje rok akademicki 1932/1933 i 1933/1934, k. 32. Zaświadczenia o zdanych egzaminie z łaciny były wymagane od kandydatów na słuchaczy w trakcie postępowania kwalifikacyjnych WPiNS. Jednocześnie istniała możliwość warunkowego zaliczenia tego przedmiotu w terminie wyznaczonym przez dziekana; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 62, Świadcstwo ukończenia szkoły realnej w Orle 1 maja 1917 r., k. 2–2v; S. Swianiewicz, op.cit., s. 7.

⁵⁷ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 230v.

⁵⁸ Komisja złożyła wniosek do Senatu USB o powołaniu na stanowisko kierownika katedry doktora Iwo Jaworskiego; por. LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 60, Wniosek Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie o powołanie Dra Iwona Jaworskiego do wykładów Historii prawa na Zachodzie Europy, k. 1; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 230v.

1921 roku. W jego trakcie profesorowie postanowili, że na II roku miały być wykładane: prawo polityczne wraz z nauką o państwie (prof. Wacław Komarnicki), prawo kościelne (prof. Alfons Parczewski), ekonomia polityczna (prof. Władysław Zawadzki), rozpoczęcie zaś kursu prawa międzynarodowego zaplanowano w odleglejszym terminie. Na III roku dla studentów przewidziano takie przedmioty, jak historia filozofii prawa narodów nowożytnych (prof. Jerzy Lande), nauka skarbowości i prawo skarbowe wraz statystyką (prof. Mieczysław Gutkowski), prawo cywilne miejscowe (prof. Zygmunt Jundziłł), prawo karne (prof. Bronisław Wróblewski). Władze Wydziału nie rozplanowały zajęć z prawa cywilnego obowiązującego w byłym Królestwie Polskim oraz z prawa administracyjnego⁵⁹.

Na WPiNS pracownicy naukowci kształcili studentów w ramach seminariów⁶⁰ oraz wykładów monograficznych⁶¹, prowadzili również

⁵⁹ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, *Protokoły posiedzeń... 1921–1925* (odpisy), k. 161.

⁶⁰ Regulamin seminaryjny uchwalony na posiedzeniu Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych w dniu 21 października 1924 r., s. 1–4; por. też: LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, *Protokoły posiedzeń... 1921–1925* (odpisy), k. 14v; pkt 8 porządku dziennego obrad traktował o projekcie Regulaminu Seminarium, który był referowany przez prodziekana prof. Stefana Ehrenkreutza. Rada Wydziału przyjęła go jednomyślnie.

⁶¹ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Regulamin specjalizacji na rok akademicki 1926/27. Studium uzupełniające dla doktorantów Wydziału Prawa i Nauk Społecznych USB, k. 2; Rada Wydziału, która zatwierdziła ten akt, zgodziła się na przyjęcie, wymienionych w § 1, pięciu grup tematów wykładów monograficznych oraz ćwiczeń seminaryjnych: 1. ogólnoteoretycznych (socjologia, metodologia cywilistyczna, seminarium z teorii prawa dla kursów starszych, seminarium z prawa publicznego i seminarium ze statystyki), 2. publicznoprawnych (seminarium z prawa publicznego, administracyjnego, skarbowego, seminarium z historii prawa na zachodzie Europy), 3. cywilistycznych (metodologia cywilistyczna, prawo hipoteczne, gospodarcze, postępowanie upadłościowe, seminarium z prawa cywilnego ogólnego, prawa cywilnego ziem wschodnich, procedury cywilnej, prawa handlowego), 4. kryminalnych (kryminologia, nauka o dowodzie, stanie wyższej konieczności, polskim projekcie procedury karnej, spędzaniu pędu w świetle nauk lekarskich i społecznych, seminarium z prawa karnego, procedury karnej, kryminologiczne), 5. ekonomicznych (seminarium z ekonomii politycznej, skarbowości, statystyki oraz prawa administracyjnego).

studia doktoranckie, które wymagały jednak odpowiedniego unormowania. Podczas posiedzenia Rady z 22 i 29 listopada 1924 roku referent prof. Wacław Komarnicki przedłożył projekt Regulaminu egzaminów doktorskich⁶². Profesorowie rozpatrywali m.in. treść § 4 Regulaminu⁶³ dotyczący obowiązku dołączenia do dysertacji doktorskiej co najmniej trzech tez z zakresu przedmiotu głównego⁶⁴. Członkowie Rady uwzględnili także wniosek docenta Kazimierza Marii Krzyżanowskiego w sprawie zmiany formy egzaminów doktorskich⁶⁵. Z aprobatą spotkała się również zgłoszona przez Jerzego Lande propozycja o nieprecyzowaniu zakresu egzaminu doktorskiego z dziedziny nauk filozoficzno-prawnych⁶⁶.

Zasady organizacji studium uzupełniającego dla doktorantów były kolejnym wewnętrznym aktem prawnym regulującym kwestie zintegrowania studiów na tym poziomie⁶⁷. Studium doktorskie zostało utworzone przez Radę WPiNS na podstawie rozporządzenia ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego z 3 czerwca 1932 roku. Praca uczestników kursów polegała na słuchaniu wykładów i przygotowywaniu rozprawy naukowej. W trakcie nauki słuchaczom sprzyjać miała sama struktura organizacyjna studium,

⁶² LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 11–12.

⁶³ Paragraf 4 brzmiał następująco: „Do rozprawy dołączone będą co najmniej trzy tezy z zakresu przedmiotu głównego, zaprojektowane przez Kandydata i zaakceptowane przez Referenta. Tezy obejmować będą rozstrzygnięcie przez Kandydata pewnych kwestii naukowych. W wypadku nieprzyjęcia przez Referenta proponowanych też decyduje Komisja Egzaminacyjna”.

⁶⁴ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 11.

⁶⁵ Paragraf 2 Regulaminu egzaminów doktorskich otrzymał następujące brzmienie: „Rygorozum jest ustny i dzieli się na dwie grupy dwu godzinne: 1-szą, obejmującą Egzamin z przedmiotu głównego i obronę rozprawy i tez, 2-gą, obejmującą wszystkie inne przedmioty”.

⁶⁶ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 11.

⁶⁷ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 151, Zasady organizacji studium uzupełniającego dla doktorantów prawa i nauk społecznych. Studium uzupełniające dla..., k. 5.

umożliwiająca pogłębiane wiadomości z przedmiotów należących do działu, z którego kandydat zamierzał się doktoryzować. Do dyspozycji studentów oddano więc księgozbiór biblioteki i zakładów uniwersyteckich. Status doktoranta WPiNS mogli uzyskać także absolwenci innych fakultetów, o ile zostali oni dopuszczeni przez właściwego promotora⁶⁸. W świetle przepisów regulaminu uczestnikom zagwarantowano, zgodnie z art. 43 pkt 1 litera c. ustawy akademickiej z 15 marca 1933 roku⁶⁹, status doktoranta, czyli osoby, która miała niższy stopień naukowy i ubiegała się o doktorat⁷⁰.

Rada Wydziału aprobowała także projekty zakładające wydatkowanie środków budżetowych. Sprawa projektu preliminarza budżetowego⁷¹ przyjętego na posiedzeniu z 11 czerwca 1922 roku⁷² była przykładem realizowania normy z art. 32 pkt 7 ustawy akademickiej z 13 lipca 1920 roku, która odnosiła się do obowiązku układania przez rady wydziałów corocznych zestawów potrzeb finansowych⁷³.

⁶⁸ LCVA, rkps., sygn. 175. 2. VI B. 151, Komunikat. Studium uzupełniające dla..., k. 8; zob. LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 151, Przedruk komunikatu z 17 X 1932 r. Studium uzupełniające dla doktorantów..., k. 9.

⁶⁹ Dz.U.R.P. Nr 29, poz. 247, Warszawa 1933, s. 600.

⁷⁰ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 151, Pismo Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 14 listopada 1933 roku rozesłane do szkół akademickich. Studium uzupełniające dla..., k. 9.

⁷¹ Na strukturę wydatków WPiNS składały się następujące pozycje: zapomogi i remuneracje ogólne (m.in., dla dzieci w wieku szkolnym profesorów nadzwyczajnych wydziału), wykłady zlecone (na przykład z medycyny sądowej, które prowadzili pracownicy wydziału medycznego), wynagrodzenia za zastępstwa chorych i urlopowanych nauczycieli, zajęcia nadzwyczajne, wydatki związane z utrzymywaniem porządku w seminarium, ich umeblowaniem, naprawami sprzętów biurowych, zakupami materiałów piśmiennych dla pracowników, druków dla dziekanatów i seminariów jak również książek i pism dla dziekanatu.

⁷² LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Projekt preliminarza budżetowego przyjęty na posiedzeniu Rady Wydziałowej w dniu 11 czerwca roku bieżącego 1922. Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 131.

⁷³ W szczególności określanie sum potrzebnych na wydawnictwa prac naukowych profesorów, docentów, pomocniczych sił naukowych oraz studentów wydziału.

Władze uszczegóławiały plan wydatkowania środków finansowych pozostających w gestii fakultetu w każdym miesiącu⁷⁴.

Na posiedzeniach Rady rozpatrywano wielokrotnie sprawy obsadzenia poszczególnych zakładów działających w strukturze WPiNS oraz zlecenia wykładów profesorom pracującym na innych fakultetach USB⁷⁵. Przed rozpoczęciem roku akademickiego 1921/1922 na WPiNS rozpatrywano kandydatury doktorów Romana Kuratowskiego i Mieczysława Gutkowskiego na wykładowców prawa cywilnego i prawa skarbowego. Wnioski w sprawie zatrudnienia nowych nauczycieli akademickich zostały uchwalone przez Radę. Władze uczelni zleciły dodatkowo wykłady z encyklopedii filozofii i historii filozofii profesorom Piotrowi Massoniusowi i Wincentemu Lutosławskiemu⁷⁶.

Rada, w ramach realizacji zadań zleconych przez ustawę, decydowała także w sprawach habilitacyjnych. Wniosek o dopuszczenie do habilitacji złożył w 1926 roku pracownik Katedry Historii Prawa

⁷⁴ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Sprawa wydatków na miesiąc maj. Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 40.

⁷⁵ Zgodnie z art. 42 ustawy o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 r. (Dz.U.R.P. z 1920 r. Nr 72, poz. 494, Warszawa 1920, s. 1285) profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych mianowała naczelna władza państwowa na wniosek odpowiedniego wydziału, po uprzednim zatwierdzeniu kandydatury przez zebranie ogólne profesorów, względnie Senat oraz ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Warunkiem przyjęcia referatu promującego lub dezawuuującego osobę na proponowane stanowisko uczelniane było przeprowadzenie konsultacji wśród wszystkich profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych, którzy wykładali odpowiedni przedmiot, we wszystkich państwowych szkołach akademickich. Po tak przeprowadzonym wywiadzie komisja mogła sformułować odpowiedni wniosek i przedłożyć go pod głosowanie Radzie Wydziału. Norma art. 33 ustawy akademickiej z 15 marca 1933 r. (Dz.U.R.P. z 1933 r. Nr 27, poz. 190, Warszawa 1933, s. 599) nakładała obowiązek przeprowadzenia ankiety, która nie różniła się zasadniczo od konieczności uzyskania opinii w świetle ustawy o szkołach wyższych z 13 lipca 1920 r.; por. LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 55, Referat w sprawie mianowania zastępcy profesora prawa karnego na Uniwersytecie Stefana Batorego pana Bronisława Wróblewskiego profesorem nadzwyczajnym. Teczka personalna profesora Bronisława Wróblewskiego, k. 5.

⁷⁶ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 169.

na Zachodzie Europy dr Iwo Jaworski⁷⁷. Na kolejnym zebraniu Rady Wydziału WPiNS 9 listopada 1926 roku dziekan Waław Komarnicki referował już sprawę osobistych kwalifikacji habilitanta. Colloquium habilitacyjne kandydata odbyło się 22 lutego 1927 roku i zakończyło się jednomyślną uchwałą o jego przyjęciu⁷⁸.

Zgodnie z Regulaminem⁷⁹ jednostkami powołanymi do porządkowania i przygotowywania spraw w celu przedstawienia i poddania ich głosowaniu na forum Rady WPiNS były komisje wydziałowe. W myśl jego postanowień komórki takie tworzono w celu szczegółowego lub specjalistycznego zbadania sprawy. Komisje mogły powstać na każdym etapie jej rozpatrywania, najpóźniej jednak do chwili podjęcia końcowej uchwały przez Radę. Wnioski, które obligatoryjnie trafiały pod obrady komisji, dotyczyły: zmiany etatu, regulaminu, programu studiów, tworzenia nowych i obsadzania wakujących katedr, przedstawiania członków Wydziału do awansów i odznaczeń, nadawania stopni honorowych, spraw habilitacyjnych, stypendiów naukowych, zjazdów i obchodów rocznicowych⁸⁰. Na WPiNS w roku akademickim 1937/1938 działały następujące stałe komisje: nostryfikacyjna (w składzie: dziekan Bolesław Wilanowski, prodziekan Franciszek Bossowski, prof. Waław Komarnicki), stypendialna i odroczeń (dziekan Bolesław Wilanowski, profesorowie Jerzy Panejko i Iwo Jaworskiego), do spraw nagród studenckich z fundacji prezesa Sądu Apelacyjnego w Wilnie sędziego Lucjana Bochwica (profesorowie Franciszek Bossowski i Jerzy Panejko), do spraw nagród akademickich sędziego Restytuta Sumoroka (profesorowie Franciszek Bossowski i Stefan Ehrenkreutz) oraz biblioteczna, którą kierował docent Jan Adamus⁸¹.

⁷⁷ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 29 a, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), Protokół z 28 października 1926 r., k. 4; por. też: Regulamin czynności i obrad..., s. 10; późniejszy prof. WPiNS złożył podanie w myśl § 52 Regulaminu czynności i obrad.

⁷⁸ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 29a, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 4.

⁷⁹ Regulamin czynności i obrad, s. 6.

⁸⁰ Ibidem, s. 6.

⁸¹ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138g, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 1v.

Przewodniczącym komisji był dziekan. W jego zastępstwie jej pracami mógł kierować prodziekan. Zgodnie z § 24 Regulaminu, każdy z pracowników naukowych miał obowiązek przyjąć wybór na referenta lub członka komisji, chyba że podał dostateczne powody, ze względu na które nie mógł objąć powierzonych mu obowiązków⁸².

Efektom prac komisji powołanej do przeanalizowania danej sprawy było przygotowane przez referenta sprawozdanie. Zawarte w nim tezy uchwalone większością głosów na posiedzeniu komisji nie wyłączały spod głosowania na forum Rady WPiNS wniosków sformułowanych przez pozostałych członków komisji czy też zdań oddzielnych⁸³. Przykładem sprawy opracowanej przez komisję sty-pendialną było złożenie przez nią wniosku o rozpatrzenie uchwały w sprawie okresowego finansowania nauki⁸⁴ Franciszka Ancewicza, późniejszego pracownika Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie⁸⁵.

IV. Bilans działalności Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych

Podczas pierwszego dziesięciolecia (1919–1929) działalności Fakultetu Prawa Uniwersytetu nad Wilią Rada na swoich posiedzeniach zebrała się 196 razy⁸⁶. Przez ten czas pod jej nadzorem nostryfikowano 17 dyplomów ukończenia studiów prawniczych

⁸² Regulamin czynności i obrad..., s. 6.

⁸³ Ibidem, s. 6.

⁸⁴ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 5.

⁸⁵ Franciszek Ancewicz (1905–1964) ukończył WPiNS w 1933 r.; LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 5; por. też: Wywiad przeprowadzony z profesorem Juliuszem Bardachem, w Warszawie 15 XI 2005 roku (notatka w posiadaniu M. Tarkowskiego); W. Sukiennicki, *Legenda i rzeczywistość*, Paryż 1967, s. 64; M. Kornat, *Polska szkola sowietologiczna*, s. 73; M. Kornat, *Bolszewizm, totalitaryzm, rewolucja, Rosja. Początki sowietologii i studiów nad systemami totalitarnymi w Polsce (1918–1939)*, Kraków 2003, t. I, s. 129 i n.

⁸⁶ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 3, I. Jaworski, op.cit., k. 8.

w zagranicznych ośrodkach naukowych oraz zatwierdzono 3 colloquia doktorskie: w 1927 roku – asystenta Stanisława Swianiewicza („Psychologiczne podłoże produkcji w ujęciu Jerzego Sorela”) i asystenta Witolda Świdy („Pojedynki ze stanowiska polityki kryminalnej”), w roku 1929 magistra Michała Króla („Odpowiedzialność państw w prawie międzynarodowym”). Władze pozytywnie zaopiniowały również wnioski habilitacyjne doktorów: Iwo Jaworskiego w 1927 roku („Zagadnienie rządów parlamentarnych w pierwszym okresie Rewolucji Francuskiej”), Witolda Krzyżanowskiego w 1928 roku („Lokalizacja przemysłu”), Adama Chełmońskiego („Rejestr handlowy na tle dekretu z 7 lutego 1919 roku”) i Wiktora Sukienickiego („Podstawa obowiązywania Prawa Narodów”) w 1929 roku⁸⁷. Przy aprobacie organu władzy uchwałodawczej WPiNS doktoraty *honoris causa* otrzymał natomiast w 1923 roku generał Lucjan Żeligowski, a w 1928 roku prof. Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie Oswald Balzer⁸⁸.

Wileńscy naukowcy, począwszy od 1925 roku, zgodnie z uchwałą Rady z 21 października 1924 roku rozpoczęli proces wydawania, wspólnie z Towarzystwem Prawniczym imienia Ignacego Daniłowicza, czasopisma pod tytułem „Rocznik Prawniczy Wileński”⁸⁹. Jego wieloletnim redaktorem pozostawał prof. Wacław Komarnicki, któremu przyświecała idea stworzenia periodyku sprzyjającemu rozwojowi wiedzy prawniczej przy wykorzystaniu „wyłącznie ścisłej metody naukowej”⁹⁰.

⁸⁷ Ibidem, k. 7.

⁸⁸ I. Jaworski, *Wydział Prawa i Nauk Społecznych U.S.B. w latach 1919–1929*, [w:] *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu*, s. 254; w związku z obchodami 350-lecia Uniwersytetu w 1929 roku tytuły doktorów *honoris causa* otrzymali następujący profesorowie: Alfons Parczewski, Władysław Abraham, Stanisław Starzyński, Fryderyk Zoll, Władysław Leopold Jaworski, Ignacy Koschembahr-Łyskowski, Leon Petrażycki, Stanisław Kutrzeba.

⁸⁹ LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 28, Protokoły posiedzeń... 1921–1925 (odpisy), k. 14–15.

⁹⁰ *Od Redakcji, Rocznik Prawniczy Wileński 1925*, r. 1, [b.p.a.]; o zamiarze tworzenia pisma naukowego świadczyły również te słowa: „Dążąc do pogłębiania wiedzy prawniczej i ekonomicznej, ożywienia w tych dziedzinach ruchu naukowego, dawać będziemy rozprawy teoretyczne ze wszyst-

W latach 30. XX wieku miały miejsce dwa wydarzenia spinające w dziejową klamrę losy Uniwersytetu nad Wilią. Po pierwsze 12 maja 1935 roku zmarł wskrzesiciel polskiej uczelni na wschodzie marszałek Józef Piłsudski. Na posiedzeniu Rady 13 maja 1935 roku dziekan Bronisław Wróblewski, wygłaszając wspomnienie pośmiertne, stwierdził, że Wszechnica reaktywowana przez Naczelnego Wodza Wojsk Polskich Józefa Piłsudskiego to miejsce, gdzie pracowano „przy wznoszeniu wielkiej budowli kultury, wspartej na kolumnach prawdy i rozumu”; dodał jednocześnie, iż „na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych” żywiono „specjalny kult dla rozumu, o którym pisze Marek Aureliusz, że jest prawotwórczy”⁹¹. Pielęgnowanie zdefiniowanych tymi słowami wartości, zakładających rozkwit nauk prawnych, stało się niemożliwe po 15 grudnia 1939 roku. W wyniku działań wojennych zlikwidowano bowiem Uczelnię, a wraz z nią WPiNS. Ostatnim rektorem USB był wieloletni dziekan, historyk dawnego prawa polskiego i litewskiego Stefan Ehrenkreutz. W obliczu likwidacji polskiej Alma Mater przedstawiciel litewskiego Ministerstwa Oświaty na Wilno i Kraj Wileński wystosował rozkaz o przekazaniu obowiązków rektorskich prof. Ignacemu Konciusowi. Profesor Stefan Ehrenkreutz zauważył, że ministerialne pismo było nieoczekiwane zarówno co do treści, jak i formy⁹².

W latach powojennych niektórzy byli profesorowie WPiNS uczestniczyli w procesach organizacji uniwersytetów na ziemiach polskich. Byli członkowie Rady Wydziału wileńskiego fakultetu rozpoczęli

kich działów prawa, ekonomii politycznej i innych nauk społecznych, a także recenzje i sprawozdania, dotyczące literatury i w ogóle rozwoju tych nauk”.

⁹¹ Cyt. za: B. Wróblewski, *Przemówienie żałobne*, [w:] LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 138d, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 12v.

⁹² LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 139, Pismo rektora Stefana Ehrenkreutza z 21 listopada 1939 r., Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), k. 4; por. też: LCVA, mszp., sygn. 175. 2. VI B. 139, Protokoły posiedzeń... 1931–1939 (odpisy), Pismo profesora Stefana Ehrenkreutza do Ministra Oświaty Republiki Litewskiej, k. 22–25; P. Łossowski, *Likwidacja Uniwersytetu Stefana Batorego przez Władze Litewskie w grudniu 1939 roku. Dokumenty i materiały*, Warszawa 1991, s. 24.

działalność naukową w Uniwersytecie Łódzkim. W tym miejscu należy wymienić profesorów Jana Adamusa⁹³ i Bolesława Wilanowskiego⁹⁴. Profesorowie Iwo Jaworski, Witold Świda, Andrzej Myciel-ski, Adam Chełmoński sprawowali urząd dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego⁹⁵. Część prawników poszerzyła nato-miast kadry naukowe uniwersytetów zagranicznych. Działalność naukową na obczyźnie kontynuował w Polskim Wydziale Prawa Uniwersytetu w Oxfordzie, następnie Akademii Prawa w Hadze i Wolnej Szkole Nauk Politycznych i Społecznych w Londynie prof. Wacław Komarnicki⁹⁶. Profesor Stanisław Swianiewicz wykładał zaś m.in. na Uniwersytecie w Manchesterze, London School of Econo-mics jak również w Uniwersytecie w Halifax⁹⁷.

SUMMARY

Council of Faculty Law and Social Science at the University of Stefan Batory in Vilnius (1919–1939)

This article is devoted to the Council the Faculty of Law and Social Sciences of the Stefan Batory University in Vilnius, which operated in the years 1919–1939. Institution established in 1919, together with reacti-vated college in Vilnius. At its head was appointed dean of the group of professors of the Faculty of Law. The first dean was professor Alfons Parc-zewski. For cases handled by the Council reckoned among others: the organization of educational process and scientific, budgetary issues. Coun-cil approve doctoral colloquia, including doctors Stanisław Swianiewicz, Witold Świda and Michał Król. Delivered an applications concerned the postdoctoral lecturing qualification doctors Iwo Jaworski, Witold

⁹³ J. Brdach, *W obiektywie nauki*, s. 331.

⁹⁴ B. Żongołowicz, op.cit., s. 18.

⁹⁵ *Wydział Prawa i Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*, red. Z. Kegel, P. Jurek, U. Kalina-Prasznic, L. Lehman, K. Nowicki, Wrocław 2002, s. 64–67.

⁹⁶ M. Kornat, *Polska szkoła sowietologiczna*, s. 567.

⁹⁷ S. Swianiewicz, op.cit., s. 8.

Krzyżanowski, Adam Chełmoński, Wiktor Sukiennicki. In October 1924 a resolution was passed by the assumption journal *Rocznik Prawniczy Wileński*, which was published in 1925. Acts of war have prevented the continued operation of the Council. Its members began in the postwar years as the scientific work of Polish and foreign universities. Professors Jan Adamus and Bolesław Wilamowski continued his career at the University of Łódź, and on the American continent, inter alia, professor Stanisław Swianiewicz.

Keywords: university, science of law, faculty, academic regulations, council of faculty, dean, doctoral, postdoctoral lecturing qualification, honorary doctorate